Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Dos jidiše folk in tzifern

Leštzinski, Jankev

Berlin, 1922

המדקה

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8340

Visual Library

הקדמה

דאס בוך, וואס ווערט דא פארגעלענט דעם לעזער, שטרעבט צו זיין איינ־
ציטיג אי א לערן־בוך, אי א לייען־בוך, אי א האנט־בוך. צו ארים זיינען מיר
אין וויסנשאפטליכער ליטעראטור און אין וויסנשאפטליכע כחות, אז מיר זאלן
זיך קאנען דערלויבן דעם „לוקסוס" פון שאפן ספעציעלע ביכער פאר יעדן מין
לעזער און פאר יעדער אָרט באדערפעניש. די חסרונות, וואס שטעקן אין דער
דאזיגער פ י ל ז י י ט י נ ק י י ט פון בוך, זיינען נוט באקאנט דעם מחבר, נאר ער
האט זיי בשום אופן ניט געקאנט אויסמיידן — און די קריטיק, ווי שטרענג זי
זאל ניט זיין אין אלע איבעריגע פרטים, מוז זי אויף דעם דאזינן חסרון פון
לכתחילה אָן מוחל זיין.

אונז פעלט א בוך, וואס פון אים זאל מען קאנען לערנען מיט דערוואק־
סענע אויף אוונט־קורסן, אין פאלק־אוניווערסיטעטן, אין העכערע קלאסן פו
מיטל־שולן דאס אידישע לעבן אויפן גרונט פון ציפערן, אויפן גרונט פון אביעק־
טיווע דאטן. מיר מאכן די ערשטע פראבע צו געבן אזא בוך. מיר האבן זיך
געפלייסט, די שפראך זאל זיין פאפולער, צוגענגליך; יעדער ענין זאל באהאנדלט
ווערן ניט „הויך־וויסנשאפטליך", נאר פשוט, אין א מענשליכער שפראך. דער
טעקסט איז אומעטום געגוב אנגעזאפט מיטן אינהאלט פון די טאבעלן, אזוי
אז דער ניטצוגעגרייטער לעזער, וואס קאן ניט אדער וויל ניט זיך גריבלען אין
די טאבעלן, קאן זיך באגעניגענען מיטן טעקסט אליין. לכתחילה האבן מיר גע־
האט בדעה צו געבן דעם טעקסט מיט צוויי־ערליי שריפטן: מיט גרעסערן דעם
צוגענגליכערן טייל פארן פשוטערן תּלמיד און מיט קלענערן שריפט דעם האַר־
בערן טייל פארן העכערן מין תּלמיד. ס'האט זיך אבער ארויסגעוויזן פאר זעהר
שווער דאס דורכצופירן, און די דאזיגע ארבעט פון צופאסן זיך צום קאנקרעטן
תּלמיד האט געמוזט איבערגעלאזט ווערן פאר דעם לערער גופא. דער לערער,
האבנדיג פאר זיך דעם לעבעדיגן קלאס מיט תּלמידים, וועט אליין בעסער קאנען

באשטימען, וועלכע קאפיטלאך אדער זייטלאך דארפן דורכגעלאזט ווערן גאר אין גאנצן אדער איבערגעלאזט ווערן צום סוף, ווען דער קלאס וועט שוין זיין מער אדער ווייניגער צוגעגרייט צום ענין. נאך יעדן קאפיטל קומען פראַגעס, וואס געבן א מעגליכקייט דעם לערער צו איבערחזרן דאס דורכגעלערנטע און אויך צו קאנטראלירן די קענטעגישן פון די תּלמידים.

דאס בוך וויל אבער זיין אויך א לייען־בוך — א לייען־בוך פארן טיפּיש אידישן ניט־דיפערענצירטן לעזער. אט דער אידישער לעזער האט געוויס א אינ־טערעס צו וויסן, וויפיל אידן זיינען דא אויף דער וועלט, וואו וואוינען זיי, מיט וואס פארנעמען זיי זיך, ווי גרויס איז די צאל געבורטן און ווי גרויס איז די שטארבליכקייט ביי אידן, ווי איז דער קולטורעלער צושטאנד פון פארשיידענע טיילן און פון פארשיידענע קלאסן פון פאלק און צענדליגער אנדערע אזעלכע פראַגעס. געבן אט דעם לעזער אין א פאפולערער פארם א בילד וועגן אט די אלע זייטן פון אידישן לעבן אויפן גרונט פון ציפערן, באלויכטן און אילוסטרירט מיט ציפערן; געבן דאס אלץ אין אזא פארם, אז ער זאל עס קאנען גרינג איבערלייענען און, אפשר ניט געדענקנדיג קיין אייגצעלקייטן, באקומען א קלארע און לעבעדיגע אלגעמיינע פארשטעלונג וועגן קאנקרעטן אידישן פאלק — אט דאס איז איינער פון די צילן פון בוך.

און נאך א זאך. אונז פעלט א האנט־בוך פארן לערער, פארן פאליטישן טוער, פארן שרייבער, פארן לעקטאר. א האנט־בוך, אין וועלכן יעדערער זאל קאנען געפינען די דאטע און די ציפער, וואס ער האט נויטיג. ער זאל גע־פינען מעגליך די לעצטע דאטע און די לעצטע ציפער. און ניט נאר די לעצטע. זי דארף נאך דערצו זיין דערגאנצט און דערפילט אדער לכל הפחות באלויכטן פון דאטן און ציפערן פון א פריהערדיגער היסטארישער עפאכע. צו דעם האט געשטרעבט דער מחבר און האט צוגעלעגט ניט ווייניג מיה און אר־בעט, כדי וואס אפטער צו פארגלייכן דעם איצטיגן צושטאנד מיט דער פאר־גאנגענהייט.

אַט דאס זיינען אין קורצן די צילן, וואס דער מחבר האט זיך געשטעלט אין פארגעלעגטן בוך. אויף וויפיל דאס אלץ האט זיך אים איינגעגעבן, זאלן אנדערע משפטן.

פאַרן לעזער ליגט דערווייל נאר דער ערשטער טייל, וועלכער נעמט ארום, אזוי צו זאגן, די געאגראפיע פונם אידישן פאלק. דער צווייטער טייל וועט זיין געווידמעט דער אידישער דעמאגראפיע — דעם געשלעכטליכן און

עלטער־צוזאמענשטעל פונם אידישן פאלק; דער נאטירליכער באוועגונג פון אידישן פאלק (געבורטן, טויט־פאלן און חתונות; טויט־געבורטן און ממזרים; שמדן און געמישטע חתונות); דער מעכאנישער באוועגונג פון אידישן פאלק (עמיגראציע און אימיגראציע). דער דריטער טייל וועט זיך אפגעבן אין גאנצן מיט דער אידישער ע ק א נ א מ י ק — מיט דעם פראפעסיאנעלן צוזאמענשטעל פון אידישן פאלק; מיט די סאציאלע גרופעס און קלאסן; מיט די פראפעסיא־נעלע און עקאנאמישע ארגאניזאציעס א. א. וו. א. א. וו. דער פערטער טייל וועט זיין געווידמעט דער אידישער ק ו ל ט ו ר — דעם בילדונג־צושטאנד ביי פארשיידענע טיילן און קלאסן פון פאלק; די שול־אנשטאלטן; דעם אלפא־בעטיזם און אנאלפאבעטיזם; די קולטורעלע ארגאניזאציעס און אינסטיטוציעס א. א. וו. א. א. וו.

אט דאס וועט זיין דער אינהאלט פון בוך, וואס דארף, לויט זיין אידייע, געבן מ א ט ע ר י א ל וועגן אלע זייטן פון לעבן פון אידישן פאלק; מאטעריאל ציפערדיגן, סטאטיסטישן, אביעקטיוון. שוין לאנג צייט, אז דער אידישער לעזער זאל באקומען ניט נאר מ י י נ ו נ ג ע ן און ש ט י מ ו נ ג ע ן, נאר אויך אביעקטיוון מאטעריאל, אביעקטיוון שטאף, וואס זאל קאנען געלעגט ווערן אין יסוד פון זיינע אייגענע דורכגעטראכטע מיינונגען, פון זיינע אייגענע איבערגעלעבטע און דורכגעלעבטע שטימונגען.

מיר פרעטענדירן ניט אויף דער קאלטער הויכער אביעקטיווקייט, וואס מאכט אין גאנצן טויט דעם מאטעריאל, וואס נעמט ארויס די לעבעדיגע נשמה פון די סטאטיסטישע רייהען. מיר מיינען אבער, אז מיר זיינען געווען גענוג אביעקטיוו און האבן געגעבן דעם לעזער דעם מאטעריאל אין אזא פארם, אז ס'איז געבליבן גענוג ארט פאר זיין זעלבשטענדיגן טראַכטן און פאר זיין זעלב־שטענדיגן אויסטייטשן פון דעם זינען און אינהאלט פון די ציפערן און דאטן.

אין גאנצן בוך האבן מיר זיך געהאלטן ביי דער לאגע, וואס איז געווען פ א ר דער מלחמה. וואלטן מיר געוואלט זיך רעכענען מיט די פאליטישע, עקא־נאמישע און קולטורעלע ענדערונגען, וואס זיינען פארגעקומען פאר די יארן פון דער מלחמה און פון די רעוואלוציעס, וואס האבן זי באגלייט — ענדערונגען, וואס זייער סוף זעהט מען נאך ניט, וואלטן מיר געמוזט זיך אין גאנצן אפזאגן פון אונזער ארבעט. די גרעניצן פון די מלוכות זיינען נאך ניט פעסטגעשטעלט; מיר ווייסן נאך ניט אפילו, וויפיל נייע מלוכות וועלן צוקומען אדער אומקומען אין דער וועלט; די עקאנאמישע חורבנות און עקאנאמישע אויפטועז פון דער

מלחמה און פון די רעוואלוציעס קאנען נאך ווייניגער אויסגערעכנט אדער אונטערגערעכנט ווערן; און קאן מען דאן בײַ היינטיגן מאמענט, ווען די אלטע וועלט ראנגלט זיך מיט דער נייער, אונטערפירן א סך־הכל דער קולטורעלער רעוואלוציע, וואס איז פארגעקומען אין דער גאנצער מענשהייט פאר די לעצטע יארן? די כוואליעס פון לעבנס־ים, וואס האבן זיך ארויסגעריסן פון די ברעגעס, קאנען ניט ניט געציילט און ניט געוואוינן ווערן. מיר האָבן געמוזט דעריבער זיך אפשטעלן פאר דער מלחמה — און פשוט איגנארירן דערווייל דאס אלץ, וואס ס'האט זיך געביטן און געענדערט פאר די לעצטע פינף יאר.

אונזער ארבעט איז די ערשטע פון אזא אַרט ניט נאר אין דער אידישער שפראך. רופינס „די יודען דער געגענוואַרט“ און פאסמאניקס „דער גורל פון אידישן פאלק“ זיינען ביכער, וואס באנוצן אין א גרויסער מאס סטאטיסטישע דאטן, נאר אבער אויף אזוי פיל און אזעלכע, אויף וויפיל די דאזיגע דאטן אילוסטרירן און באווייזן זייערע גרונט־אידייען און גרונט־טענדענצן. דאס זיינען ציוניסטישע ביכער מיט א סך סטאטיסטישן מאטעריאל, אבער ניט קיין ווערק, וואס זאלן זיך שטעלן פאר א ציל געבן דעם לעזער דעם ג א נ צ ן מאטעריאל וועגן א ל ע טיילן און קלאסן פון אידישן פאלק. מיר מאכן די ערשטע פראבע — אהן א ספק וועט אונזער בוך אַרויס ניט אהן חסרונות און אהן דעפעקטן. נאך א זאך — דאס ווערק איז געשריבן אין קיעוו, אין א שטאט, וואו ס'איז אפט אוממעגליך געווען צו באקומען דעם נויטיגסטן בוך, דעם נויטיגסטן דאקו־מענט; א שטאט, וואו ס'איז ניט צובאקומען, למשל, אין קיין שום ביבליאטעק דעם איינציגן אידישן סטאטיסטישן זשורנאל „צייטשריפט פאַר דעמאגראפיע און סטאטיסטיק פון אידן“. נאך ערגער פונם א ר ט איז געווען די צ י י ט, ווען מיר האבן אונזער אַרבעט פארטיג געמאכט. ס'איז גענוג צו זאגן, אז פאר די חדשים, וואס דאס ווערק איז ענדגילטיג פארענדיגט געווארן, האט קיעוו איבער־געלעבט דריי איבערקערענישן און אוקראינע עטליכע הונדערט פאגראמען.

אט בײַ וואסערע באדינגונגען ס'איז אויסגעקומען צו ארבעטן. און דאס אלץ האט, נאטירליך, געמוזט ווי ניט איז ווירקן אויף דער ארבעט. אפליינן אבער די גאנצע זאך אויף בעסערע צייטן; אפוואַרטן, ביז וואנען ס'וועלן קומען בעסערע אָרט־באדינגונגען — ווער ווייסט ווען דאס וועט זיין?

קיעוו. 19 5/IX. 19 — י. ל.